

Müge Kantar DAVRAN^{1a}

Nuran TAPKI^{2a*}

Helin Zozan KAYA^{1b}

Rukiye KOÇHAN^{1c}

¹Çukurova Üniversitesi Ziraat
Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü,
Adana

²Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi
Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi,
Hatay

^{1a}ORCID: 0000-0003-4780-1043

^{2a}ORCID: 0000-0001-5044-795X

^{1b}ORCID: 0000-0003-1128-5657

^{1c}ORCID: 0000-0001-8572-9965

*Sorumlu yazar:

nmapki@mku.edu.tr

DOI

<https://doi.org/10.46291/ISPECJASv015iss4pp806-819>

Alınış (Received): 25/05/2021

Kabul Tarihi (Accepted): 26/06/2021

Anahtar Kelimeler

Toplumsal değişme, tarımsal
değişme, kuşaklararası değişme,
kırsal alan, Mardin-Kızıltepe

Keywords

Societal change, agricultural change,
intergenerational change, rural areas,
Mardin-Kızıltepe

Mardin İli Kızıltepe İlçesi Köylerinde Tarımsal ve Toplumsal Değişme

Özet

Bu çalışmanın amacı Mardin ili Kızıltepe ilçesine bağlı Akyazı, Sandıklı, Kuyucak, Demirkapı, Büyükdere ve Alagöz köylerinde yaşayan ve tarımsal faaliyetlerle uğraşan ailelerdeki tarımsal ve toplumsal değişme eğilimlerini ortaya koymaktır. Bu amaçla aynı aile içindeki üç kuşakla görüşülerek kuşaklararası analiz yapılmış ve istatistiksel olarak kuşaklar karşılaştırılmıştır. Araştırmanın ana materyalini bu kuşaklardan bireysel görüşme yoluyla elde edilen birincil veriler oluşturmuş ve toplamda 100 haneden 421 kişi ile görüşülmüştür. Araştırma alanındaki kuşaklararası farklılıklar değerlendirildiğinde, birinci kuşaktan üçüncü kuşağa doğru gerek demografik gerekse tarımsal yapıda önemli değişmeler olduğu saptanmıştır. Özellikle tarımsal yapı bağlamında, ortalama çiftçi yaşının yükselmesi ve üçüncü kuşağın tarımı terk etme eğiliminin yüksekliği ile araştırma alanında sulu tarıma bağlı olarak değişen ürün deseni bu araştırmanın en önemli bulguları olarak saptanmıştır. Elde edilen bulgular neticesinde yapılabilecek en önemli öneri ise, üçüncü kuşağı kırsal alanda tutabilecek sosyo-ekonomik ve tarımsal içerikli politikaların uygulanması olup; bu politikalar yerinde kalkınma, göçü önleme, tarımsal arazilerin korunması ve tarımsal sürdürülebilirlikle ilgili olmalıdır.

Agricultural And Social Change In The Villages Of Kızıltepe District Of Mardin Province

Abstract

The aim of this study is to reveal the agricultural and social change trends in families living in Akyazı, Sandıklı, Kuyucak, Demirkapı, Büyükdere and Alagöz villages of Kızıltepe district of Mardin province and engaged in agricultural activities. For this purpose, intergenerational analysis was made by interviewing three generations in the same family and the generations were compared statistically. The main material of the research was the primary data obtained from these generations through individual interviews, and a total of 421 people from 100 households were interviewed. When the intergenerational differences in the research area are evaluated, it has been determined that there are significant changes in both demographic and agricultural structure from the first generation to the third generation. Especially in the context of agricultural structure, the increase in the average farmer age and the tendency of the third generation to leave agriculture and the changing product pattern depending on irrigated agriculture in the research area were determined as the most important findings of this research. The most important suggestion that can be made as a result of the findings obtained is the implementation of socio-economic and agricultural policies that can keep the third generation in rural areas. These policies should be related to in situ development, prevention of migration, protection of agricultural land and agricultural sustainability.

GİRİŞ

Yaşamakta olduğumuz 21.yüzyılın temel niteliği, birçok köklü değişikliklerin olması ve bu değişikliklerin farklı alanlarda ve aynı anda birbirleriyle ilgili olarak gerçekleşmesidir. Üstelik bu değişmelerin hızı bilimsel ve teknolojik alanlardaki yenilik ve gelişmelerin etkisiyle gittikçe artmaktadır (Hesapçıoğlu, 1997). Toplumsal değişme kavramı son yüzyılda üzerinde durulan önemli konulardan biridir. Özellikle, sanayileşme ve buna bağlı olarak kentleşmenin artmasıyla birey ve toplum hayatında meydana gelen değişme ve problemler, bu konunun araştırmacılar tarafından derinliğine ve ciddi biçimde çalışılan bir konu haline gelmesini sağlamıştır. Toplumsal değişmeyi Ginsberg (1956), toplumsal yapıdaki değişme, yani toplumun büyüklüğünde, parçaları arasındaki kompozisyon ya da dengede veya örgütlenme şeklinde meydana gelen değişmeler olarak, Berelson ve Steiner (1964) ise ailenin örgütlenişindeki, hayat kazanma yollarındaki, dinsel davranışlarındaki, insanlar tarafından benimsenen değerlerdeki ve kullanılan teknolojideki değişmeleri olarak (Akt: Kongar, 1981) tanımlamıştır. Toplumsal değişimi, belirli sosyal yapının zaman içinde yaşadığı farklılaşmalar olarak adlandırabilir; değişimin her daim bir düzen ile sonuçlandığını ve bir sosyal yapı meydana çıkardığını (Akpınar ve ark., 2013) söyleyebiliriz. Bu çerçevede toplumsal değişimi etkileyen pek çok tekil unsur olmakla birlikte bunları fizik-coğrafi etkenler, demografik değişimler, bilimsel ve teknik gelişmeler, iktisadi etkenler, din ve dünya görüşü ve sosyal hareketler olmak üzere altı ana başlık altında gruplamak mümkün olup; toplumsal yapı ile ilişkili her unsur aynı zamanda onun değişimini az ya da çok etkilemektedir (Akpınar ve ark., 2013). Toplumsal değişme açısından kırsal alanlara bakıldığında, kırsal kalkınma çalışmalarının başladığı 1950'li yıllardan günümüze kırsal alanlar ve tarım sektöründe de önemli değişmeler yaşandığı görülmektedir. Bu bağlamda teknoloji,

ulaşım, haberleşme, eğitim, sağlık vb. sektörlerde meydana gelen gelişmeler, kırsal alanların toplumsal ve tarımsal yapısında da, özellikle demografik ve ekonomik yapı olmak üzere, değişmeler meydana getirmiştir. Kırdan kente yapılan göçler, eğitim düzeyinin yükselmesi, çocuk sayısının azalması, ilk evlilik yaşının yükselmesi gibi sosyo-demografik göstergeler toplumsal yapı için; tarımsal mekanizasyon düzeyinin artması, arazi tasarruf şeklinin değişmesi, tarım dışı gelir kaynaklarının artması gibi göstergeler de tarımsal yapıda meydana gelen değişmelere örnek verilebilir. Kantar'a göre (2000) kırsal nüfus oranının azalması, GSMH'da tarımın payının azalması da kırsal yaşamdaki temel değişim göstergeleri olarak ifade edilmektedir. Merter'e göre (1990), Türkiye'de toplumsal değişme üzerinde, 1950'den sonraki kalkınma çalışmaları ve 1961'de başlayan Planlı Kalkınma Dönemleri etkili olan unsurlardır. Değişik yazarlar tarafından da (Akşit,1985; Kıray,1998; Merter,1990) Türkiye'nin toplumsal değişmesinde 1950 yılı referans noktası olarak alınmaktadır. Nitekim Rostow (1966) iktisadi gelişme teorisinde, Türkiye'nin 1950'li yıllarda kalkışa geçiş aşamasında olduğunu ifade eder. Kırsal toplumların değişmesinde sanayileşme, nüfus yapısındaki değişme, tarımda makineleşme, iç ve dış göçler, kentleşme, karayolları ve vasıtalarındaki gelişmeler, kitle iletişim ve haberleşme imkânlarının artması etkili olurken; tarımsal yapıda ise özellikle sulu tarım imkânları, tarımsal mekanizasyonun gelişmesi, tarımda gelirlerin artması, göçler ve pazar ekonomisine geçiş etkili olmuştur (Merter, 1990). Davran ve ark.'na göre (2017a), özellikle son yıllarda, tarım sektörünün içinde bulunduğu sosyo-ekonomik sorunlar, uygulanan tarım politikaları, AB uyum süreci, iklim vb. faktörlerin olumsuz etkileri, üreticileri tarımdan kopma aşamasına getirmekte; özellikle üçüncü kuşakta tarımı terk etme eğilimleri oldukça yüksek düzeye ulaşmaktadır. Yine aynı yazarlara göre bu durum, zaten halihazırda

yaşanan işsizliği, kente göçü, tarımda kendine yeterliliğin azalmasını, tarım topraklarının satılmasını ve diğer bir çok sorunu daha da artıracaktır (Davran ve ark., 2017a). Boyraz (2021) tarafından Toros Dağ köylerinde yapılan çalışmada gençlerin %77.5'inin; Davran ve ark. (2017a) tarafından Gaziantep'in köylerinde yapılan çalışmada ise gençlerin %59.5'inin kırdan kente göç etme eğiliminde oldukları saptanmıştır. Boyraz'ın çalışmasında (2021), araştırmanın en önemli bulgusu olarak, kırdan kente göçün devam edeceği belirtilmiş ve genç nüfusun köyde düzenli gelir kazanımı durumunda bile köyde yaşamak yerine kenti tercih ettikleri ifade edilmiştir. Yukarıda verilen bilgilere bağlı olarak bu çalışmada, Mardin İli Kızıltepe İlçesi Köylerinde yaşayan ve tarımsal faaliyetlerle uğraşan ailelerdeki tarımsal ve toplumsal değişme durumunu ortaya koymak, ailelerin tarımı terk etme eğilimlerini saptamak ve çözüm önerileri sunmak amaçlanmıştır.

MATERYAL ve YÖNTEM

Materyal

Bu araştırmanın ana materyalini Mardin ili Kızıltepe ilçesine bağlı Akyazı, Sandıklı, Kuyucak, Demirkapı, Büyükdere ve Alagöz köylerinde yaşayan ve tarımsal üretim faaliyetinde bulunan 100 aileden/tarımsal işletmeden elde edilen birincil veriler oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra konuyla ilgili ikincil veriler kullanılmış; araştırma süresince gözlemlerden de yararlanılmıştır. Veriler 2017-2018 yılı içerisinde araştırmacılar tarafından toplanmıştır. Araştırmada Davran ve ark. (2017a) tarafından hazırlanan görüşme formu kullanılmıştır.

Formda yer alan sorular iki bölüm olup; toplumsal yapı (sosyo-demografik yapı, yaş, eğitim, medeni durum, sosyal güvenlik durumu, siyasete katılım vb.) ve tarımsal yapıdan (arazi genişliği, arazi tasarruf şekli, tarımsal sigorta durumu vb.) oluşmaktadır.

Yöntem

Zaman boyutu, değişimi kavramsallaştırmak için gerekli olan önemli

bileşenlerden birisidir. Aynı zamanda değişimin vadesi, değişimin ölçeği ile de ilgilidir. Bu bakımdan uzun, orta ve kısa vadeli toplumsal değişimler bulunmaktadır. Vade hakkında her ne kadar göreceli bir kavrayış söz konusu olsa da, toplumsal değişimin etkilerini dikkate alarak bir değişim vadesi konuşmak mümkündür (Akpınar ve ark., 2013). Orta vadeli değişimler, toplumsal yapıda bir araştırmacının tüm boyutlarıyla izleyebileceği uzunluk ve kapsamdaki değişimler olarak nitelenebilir. Örneğim tarımsal mekanizasyonun ortaya çıkması ile birlikte köy toplum yapısında meydana gelen farklılaşmalar bu konuda önemli bir örnektir (Akpınar ve ark., 2013). Bu çalışmada incelenen zaman aralığı orta vadeli değişim sürecini ifade etmekte olup; çalışma yapısal-fonksiyonel yaklaşımla ele alınmıştır. Toplumsal ve tarımsal değişmeyi ortaya koyabilmek için kuşaklararası analiz yapılmıştır

Kuşak terimi

Bir nesil ile öteki arasında geçen dönemi ifade etmekte olup (Marshall, 1999) bu çalışmada 3 kuşaktan (I. Kuşak: Baba; II. Kuşak: Oğul; III. Kuşak: Erkek Torun/lar) bilgi alınmıştır.. Araştırmadaki birinci kuşağın ortalama yaşı 68.04, ikinci kuşağın 50.37 ve üçüncü kuşağın ise 24.98 olarak bulunmuştur. Orta vadeli değişimi eski tarihçiler nesil kavramı ile ifade etmişlerdir ve buna göre nesiller arasındaki geçişi ifade eden kırk yıl, bir toplumsal yapıda kapsamlı değişikliklerin meydana gelmesi için yeterli (bazen de gerekli) bir süre olarak görülmüştür (Akpınar ve ark., 2013). Dolayısıyla ele alınan birinci ve ikinci kuşağın ortalama yaşlarının 40 yılı geçmesi nedeniyle, toplumsal değişimin kuşaklararası ortaya konabilmesi mümkündür.

Araştırmada kullanılan toplumsal değişme kavramı

Gelişme, kalkınma, büyüme, modernleşme vb. kavramların aksine nötr bir kavramdır ve içerisinde pozitif veya negatif bir yargı barındırmaz (Kongar, 1995; Türkdoğan, 2006). Değişme her

toplumun temel bir karakteristiğidir ve devamlılık gösterir. Değişme hızı toplumdaki topluma değişiklik gösterir. Geleneksel toplumlarda değişme daha yavaş bir şekilde olurken, endüstriyel toplumlarda daha hızlı bir biçimde gerçekleşir. Değişme bazı toplumsal sorunlara çözüm getirirken, beraberinde bir takım sorunlar da yaratabilir. Değişme en basit olarak toplumun kültürünün, yapısının ve toplumsal davranışlarının zaman içinde farklılaşmasıdır. Değişme bir anlamda toplumsal yapının farklılaşmasıdır. Sosyal sistem içindeki yapısal-fonksiyonel ilişkiler sistemin bütünlüğünü ve dengesini korumaktadır. Herhangi bir değişimde görülen farklılaşma diğerlerini de doğal olarak etkilemektedir (Gökçe, 1976). Günümüz toplum bilimcileri, özellikle Birleşik Amerika’da, toplumun alt sistemlerindeki değişimleri açıklamaya ve toplumsal değişme dinamiğini “Yapısal Fonksiyonel” yaklaşımla ortaya koymaya çalışmaktadırlar (Kongar, 1995).

Araştırma alanını oluşturan

Mardin İli, kalkınmada birinci derecede öncelikli il (Anonim, 2017) olması nedeniyle gayeli olarak seçilmiştir. Ayrıca, Türkiye’nin önemli ovalarından biri olan ve 1990’lı yıllardan sonra hızlı bir tarımsal değişim yaşayan Kızıltepe’de, sulamalı tarımla beraber aynı yıl içinde çift ürün sistemine geçilmiştir (Çelik ve Sönmez, 2013).

Araştırma köyleri

En yoğun nüfusa sahip Kuyucak, Büyükdere, Akyazı, Sandıklı ve Demirkapı’dan oluşmuştur. Köyler yoğun nüfusa sahip olmaları nedeniyle gayeli olarak seçilmiştir.

Görüşme yapılan kişiler

Muhtarlıktan alınan kayıtlara göre seçilmiş ve buna göre bu beş köyün toplam nüfusunun 2.354 kişiden oluştuğu saptanmıştır. 2017 yılı Türkiye Hane Halkı Büyüklüğü Haritasına göre (Anonim, 2019) Mardin ili ortalama hanehalkı genişliği 5.2 kişidir. Araştırma köylerinin toplam nüfusu, ortalama hanehalkı genişliğine bölünerek (2354/5.2) hane sayısı 453 olarak

bulunmuştur. Bu hanelerden %20 örnekleme oranı ile 90.6 adet hanehalkı ile görüşme yapılması planlanmıştır; toplamda 100 hane ile görüşmeler tamamlanmıştır. Görüşülen 100 hane, toplamın %20’sini temsil etmektedir. Seçilen köylerdeki işletmeler ve aileler üretim deseni, ortalama gelir, üretim yöntemi, ortalama işletme büyüklüğü, işgücü kullanımı, arazi mülkiyeti, pazarlama yapısı, tarım dışı meslek yapılanması, sosyo-kültürel yapı, yerleşme ve konut biçimleri, gelenek ve görenekler, yeme-içme ve giyim alışkanlıkları vb. konular açısından birbirine benzer özellik göstermektedir. Diğer bir ifadeyle araştırma alanı homojen karakterdedir. Alanın homojen olması, belirlenmiş bir oran üzerinden (%20) örnek çekilmesi için önemli bir özelliktir. 453 haneye sahip olan bu köylerde, baba-oğul ve erkek torun(lar) olan 100 hane gayeli olarak seçilmiş ve üç kuşak ile görüşmeler yapılmıştır. Çalışmada erkeklerin tercih edilme nedeni, araştırma alanında toprak sahibi ve tarımsal kararlarda söz sahibi olan kadın üretici bulunmamasından kaynaklanmaktadır. Araştırma alanında 100 birinci, 100 ikinci ve 221 üçüncü kuşak olmak üzere toplam 421 kişi ile bireysel görüşme yapılmıştır.

Araştırmada kullanılan analizler

Ortalamalar, yüzde dağılımlar vb. tanımlayıcı istatistikler ile parametrik olmayan Kruskal-Wallis testinden oluşmuştur. Bu test parametrik olmayan ikili örnekler üzerinde uygulanır; amacı ikiden fazla örnek değerinin benzer yapıda olup olmadığını test etmektir (Nakip, 2005). Araştırmada üçüncü kuşağın tamamı yetişkin olmadığı için, tarımsal ve toplumsal değişme incelenirken evlilik, eğitim ve meslek açısından farklı asgari yaş düzeyleri kullanılmıştır. Buna göre evlilik yapılanmasında 15 yaş ve üzeri dikkate alınmış (189 kişi) ve buna göre bekâr veya evli olma durumu ortaya konmuştur. Araştırma alanında evli olan, 15 ve üzeri yaşta üçüncü kuşağın sayısı toplam 51 kişidir. Ortalama ilk evlilik yaşı, evlilik kararı, ortalama çocuk sayısı, aile biçimi,

yakın akraba evliliği ve ortalama aile genişliği 51 kişi üzerinden hesaplanmıştır. Eğitim yapılanmasında 6 yaş ve üzeri (214 kişi); meslek yapılanmasında ise 15 yaş ve üzeri dikkate alınmıştır. Meslek yapılanmasında, alandaki öğrenci oranının yüksek olması nedeniyle, “öğrencilik” de meslek sınıflamasında gösterilmiş; ancak meslek dağılımı hesaplamalarında öğrenciler, 15 yaş üzeri olan 189 kişiden çıkartılmıştır. Buna göre 15 yaş üstü 189 kişinin 86’sı öğrenci (%45.5) olup; çiftçi, esnaf veya memur olarak çalışan üçüncü kuşağın hesaplamaları 103 kişi üzerinden yapılmıştır. Verilen tablolarda tüm kuşaklarla ilgili dikkate alınan örnek sayısı (N) belirtilmiştir.

BULGULAR ve TARTIŞMA **Toplumsal Değişme Eğilimleri** **Sosyo-demografik Yapı**

Araştırma alanı için ortalama yaş 47.8 yıl olarak bulunmuştur. Bu değer birinci kuşakta 68.04, ikinci kuşakta 50.37, üçüncü kuşakta ise 24.98 yıldır. Birinci kuşağın yaklaşık tamamı, ikinci kuşağın yaklaşık üçte biri ve üçüncü kuşağın ise sadece %7.2’si köyde doğmuştur. Araştırma alanındaki aile biçimi geniş aileden çekirdek aile biçimine değişmiştir. Birinci ve ikinci kuşaktaki yüksek evlilik oranına rağmen üçüncü kuşağın yaklaşık üçte biri (%27.00) evlidir. Evlilik kararında, sadece ailelerin karar vermesiyle evlenen birinci ve ikinci kuşağa göre üçüncü kuşakta aileyle birlikte üçüncü kuşağın da fikrinin alındığı yapıya doğru değişim olmuştur. Ortalama ilk evlilik yaşı birinci kuşaktan üçüncü kuşağa 4.08 yaş yükselmiştir. Birinci kuşakta %72.0 olan yakın akraba evliliği oranı üçüncü kuşağa doğru oldukça azalmıştır. Aile başına düşen ortalama çocuk sayısında birinci kuşaktan üçüncü kuşağa doğru 4.07 kişi/çocuk azalma görülmektedir. Birinci kuşakta aile başına ortalama 7.74, ikinci kuşakta 5.12, üçüncü kuşakta ise 3.67 çocuk düşmektedir. Eğitim

düzeyinde birinci kuşaktan üçüncü kuşağa önemli değişimler bulunmaktadır. Birinci kuşaktan ikinci kuşağa okuma yazma bilmeyenlerin sayısı önemli ölçüde azalmakla birlikte, her iki kuşakta da ağırlık ilkökul mezuniyetinde yoğunlaşmaktadır. Üçüncü kuşakta ise eğitim seviyesi ilk iki kuşağa göre yükselmiş ve lise (%34.6) ile üniversitede (%23.8) yoğunlaşmıştır. Meslek yapılanmasında birinci kuşağın %95.0’i ile ikinci kuşağın %63.0’unun sadece çiftçilik ile uğraştığı saptanmıştır. Meslek yapılanmasında, özellikle ikinci kuşakta, tarımla birlikte %25.0 oranında serbest meslek ve %9.0 ile memurluk ortaya çıkmıştır. Üçüncü kuşakta çiftçi olanların oranı birinci ve ikinci kuşağa göre önemli derecede düşmüş (%21.4); memur ve esnaflık ise, ikinci kuşağın aksine, tarım olmadan tek başına devam edilen faaliyetlere dönmüştür. Ancak üçüncü kuşakta önemli olan durum, öğrenci olanların oranının %45.0 ile önemli düzeyde olmasıdır. Öğrencilik her ne kadar meslek olmasa da, üçüncü kuşağın yaklaşık yarısı öğrencidir ve eğitimlerine devam edememeleri veya tarım dışı istihdam imkânlarına sahip olamamaları halinde “gizli işsiz” olarak çiftçiliğe devam edecek olmaları nedeniyle önemlidir. Dolayısıyla birinci kuşaktan üçüncü kuşağa çiftçilik yapanlarının oranı düşüyor gibi görünse de önümüzdeki 5-10 yıl içerisinde bu durum, üçüncü kuşağın eğitim ve tarım dışı istihdam durumuna göre şekillenecek; bir diğer ifadeyle ikinci kuşağa benzer yapı devam edebilecektir. Demografik yapıda meydana gelen kuşaklararası değişimlerle ilgili yüzde dağılımlar Tablo 1’de verilmiştir. Demografik yapı ile ilgili olarak yapılan istatistiksel analizlerde, doğum yeri ve yakın akraba evliliği hariç, incelenen tüm değişkenlerde birinci kuşaktan üçüncü kuşağa doğru anlamlı değişimler olduğu saptanmıştır. Söz konusu analiz sonuçları da Çizelge 1’de verilmiştir.

Çizelge 1. Kuşaklara göre sosyo-demografik göstergelerde meydana gelen değişimler

Sosyo-Demografik Göstergeler	I.Kuşak	II.Kuşak	III.Kuşak	Kruskall Wallis Test Sonucu
Doğum Yeri (%)	N=100	N=100	N=221	.426
Köy	97.0	35.0	7.2	
Şehir-ilçe	3.0	65.0	92.8	
Aile Biçimi (%)	N=100	N=100	N=51	.000
Geniş	96.0	60.0	27.5	
Çekirdek	4.0	40.0	72.5	
Medeni Hal (%)	N=100	N=100	N=189	.000
Evli	100.0	96.0	27.0	
Bekâr	-	4.0	73.0	
Evlilik Kararı (%)	N=100	N=100	N=51	.002
Aile	79.0	52.0	31.4	
Aile+kendi	21.0	48.0	68.6	
Yakın Akraba Evliliği (%)	N=100	N=100	N=51	.162
Var	72.0	43.0	15.7	
Yok	28.0	57.0	84.3	
Eğitim (%)	N=100	N=100	N=214	.000
OYD	57.0	14.0	3.7	
OY	2.0	1.0	5.1	
İM	34.0	36.0	13.6	
OM	3.0	18.0	19.2	
LM	3.0	24.0	34.6	
ÜM	1.0	7.0	23.8	
Meslek (%)	N=100	N=100	N=103	.000
Çiftçi	95.0	63.0	21.4	
Serbest Meslek	4.0	25.0	48.5	
Memur	1.0	9.0	30.1	
Öğrenci	--	3.0	45.5	
Ortalama Yaş	68.04	50.37	24.98	
Ortalama İlk Evlilik Yaşı	21.59	23.59	25.67	.000
Ortalama Çocuk Sayısı	7.74	5.12	3.67	.000
Ortalama Aile Üye Sayısı	9.70	7.80	5.60	.000

Araştırma alanında sosyo-demografik yapıda saptanan bu değişimler Gaziantep köylerinde yapılan çalışma (Davran ve ark., 2017a) ile oldukça benzerlik göstermektedir.

Gelecek beklentisi

Araştırma alanında görüşülen kişilere, geleceğe dair beklentilerinin ne olduğu sorulmuş ve önem düzeyine göre açıklamaları istenmiştir. Buna göre birinci

kuşakta sırasıyla hacca gitme ve sağlıklı olma; ikinci kuşakta sırasıyla sağlıklı olma ve şehre yerleşme; üçüncü kuşakta yine sırasıyla sağlıklı olma ve evlenme en önemli birinci ve ikinci beklentiler olarak açıklanmıştır. İkinci kuşakta hacca gitme ve torun sahibi olma, üçüncü kuşakta ise şehre yerleşme ve çocuk sahibi olma üçüncü ve dördüncü en önemli beklenti olarak açıklanmıştır (Çizelge 2).

Çizelge 2. Kuşaklara ve önem düzeyine göre gelecek beklentisi

Kuşaklar	I. Beklenti	II. Beklenti	III. Beklenti	IV. Beklenti
I. Kuşak	Hacca Gitme (%54.0)	Sağlıklı Olma (%35.0)	Ev alma (%11.0)	---
II. Kuşak	Sağlıklı Olma (%33.6)	Şehre Yerleşme (%32.0)	Hacca Gitme (%17.4)	Torun sahibi olma (%17.0)
III. Kuşak	Sağlıklı Olma (%32.3)	Evlenme (%31.2)	Şehre Yerleşme (25.4)	Çocuk sahibi olma (%11.1)

Araştırma alanında görüşülen kuşakların gelecek ile ilgili beklentileri, Gaziantep köylerinde yapılan çalışma (Davran ve ark., 2017a) ile oldukça benzerlik göstermektedir.

Şehre yerleşme ve siyasete katılma eğilimi

Araştırma alanında şehre yerleşme eğilimi birinci ve ikinci kuşakta oldukça düşük düzeydeyken, üçüncü kuşakta oldukça yüksek olup, üçüncü kuşağın %83.3'ü şehre yerleşme eğilimindedir. Üçüncü kuşak şehre yerleşme ile birlikte, gerek eğitim almaları gerekse tarımsal arazi yetersizliği nedeniyle, tarımsal faaliyetleri bırakmayı, terk etmeyi düşünmektedir.

Türkiye’de yapılan çalışmalarda da (Davran ve ark., 2017a; Davran ve ark., 2017b; Keskinçilic ve Davran, 2018; Boyraz ve Davran, 2021) gençlerde tarımı terk etme eğilimi saptanmıştır. İkinci kuşakla ilgili önemli bir konu ise şehre yerleşme konusunda kararsız olanların oranının yüksek (%66.7) olmasıdır. Bu kararsızlığın nedeni ise ekonomik yetersizlik, bir diğer ifadeyle tarımsal faaliyetlerin getirisinin düşük olması şeklinde açıklanmıştır. Şehre yerleşme eğilimi ile ilgili olarak yapılan istatistiksel analizde, birinci kuşaktan üçüncü kuşağa doğru anlamlı farklılık olduğu saptanmıştır. İlgili değerler Çizelge 3’de verilmiştir.

Çizelge 3. Kuşaklara göre şehre yerleşme eğilimi (%)

Şehre Yerleşme Eğilimi	I. Kuşak	II. Kuşak	III. Kuşak	Kruskall Wallis Test Sonucu
Evet	3.3	6.7	83.3	.011
Hayır	93.4	26.7	13.3	
Kararsız	3.3	66.7	3.4	

Araştırma alanında siyasete katılma eğilimi her üç kuşak için de oldukça düşük düzeydedir. Birinci kuşağın %87.0’ı, ikinci kuşağın %81.0’ı ve üçüncü kuşağın %85.0’ı siyasete katılmaya kesinlikle karşıdır. Kararsız olanların oranı birinci kuşaktan üçüncü kuşağa sırasıyla %7.0, %9.0 ve %11.0’dır. Siyasete katılma eğilimi gösterenler ise yine birinci kuşaktan üçüncü

kuşağa sırasıyla %4.0, %10.0 ve %4.0’dür.

Sosyal güvenlik durumu

Araştırma alanında çalışan kişilerin sosyal güvenlik durumlarında birinci kuşaktan üçüncü kuşağa çok önemli bir değişme görülmemiştir. Birinci kuşağın %43.0’ı, ikinci kuşağın %56.0’ı ve üçüncü kuşağın %57.3’ü sosyal güvenceye sahiptir (Çizelge 4).

Çizelge 4. Kuşaklara göre sosyal güvenlik durumu (%)

SGK Durumu	I. Kuşak	II. Kuşak	III. Kuşak*
Var	43.0	56.0	57.3
Yok	57.0	4.0	42.7

*103 kişi üzerinden

Tarımsal Değişme Eğilimleri

Araştırma alanındaki kuşaklararası tarımsal değişme eğilimleri tarımsal yapı ve hasat-pazarlama açısından incelenmiştir.

Tarımsal yapı

Araştırma alanındaki tarımsal yapı ile ilgili olarak ele alınan konular Çizelge 5’de verilmiştir. Buna göre; Araştırma alanındaki arazi tasarruf şeklinde birinci ve ikinci kuşak açısından sırasıyla ortak, mülk ve kira arazi işleme yaygındır. Bu durum Türkiye’de yaygın arazi tasarruf şekli olan mülk araziden (%97.8) oldukça farklılık göstermektedir. Görüşülen üreticiler mülk arazi işlemenin yaygın olmamasında, arazi satın almaya güçlerinin yetmemesini ve geleneksel olarak aile üyeleri, akraba ve yakın tanıdıklarla yapılan ortak arazi işlemenin yaygın olmasını gerekçe göstermişlerdir. Üçüncü kuşakta tarımsal faaliyetle uğraşan 22 kişiden sadece bir kişinin (%4.5) mülk arazisi vardır. Geri kalan üçüncü kuşak (21 kişi) ise ortak olarak arazi işlemektedir. Her üç kuşakta sulu tarım yapılmakta ve ortalama arazi genişliği birinci kuşaktan üçüncü kuşağa sırasıyla 57.9 da, 45.8 da ve 56.8 da olup; birbirinden çok farklı değildir. Araştırma alanındaki ortalama arazi genişliği Türkiye ortalamasından (61.0 da) düşük olmakla beraber, çok önemli bir farklılık bulunmamaktadır. Ortalama parça sayısı da her üç kuşak için birbirine yakın olup; Türkiye ortalaması ile benzerlik göstermektedir. Araştırma alanında arazi kiralama ile ilgili fikirler incelendiğinde, birinci kuşaktan üçüncü kuşağa arazi kiralamaya karşı olanların oranında önemli azalmalar saptanmıştır. Bununla birlikte üçüncü kuşağın yaklaşık yarısı da (%54.5) kararsızdır. Araştırma alanında, ekonomik imkânların mümkün olması durumunda, tarımsal faaliyetlere yatırım yapma eğilimi incelenmiş ve genel olarak birinci kuşaktan üçüncü kuşağa yatırım yapma eğiliminin azaldığı saptanmıştır. Yaklaşık olarak birinci kuşağın beşte biri, ikinci kuşağın dörtte biri, üçüncü kuşağın ise üçte biri tarıma yatırım yapma eğiliminde değildir. Bu konuda kuşaklar arasında anlamlı

farklılık bulunmamaktadır. Yatırım yapma eğiliminde olan üreticilerde, her üç kuşak için, arazi satın alma eğilimi en yüksek paya sahiptir. İkinci olarak, birinci kuşakta bitkisel üretim, ikinci kuşakta ise hayvansal üretim yer almaktadır. Üçüncü kuşakta ise yine kararsızlar dikkati çekmektedir. Araştırma alanındaki üreticilerin sahip oldukları tarımsal mekanizasyon araçları traktör, pulluk, tırmık, diskaro ve biçerdöverden oluşmaktadır. Biçerdöver hariç birinci kuşaktan ikinci kuşağa tarımsal mekanizasyona sahip olanların oranı artış göstermiştir. Üçüncü kuşakta tarımla ilgilenenlerin sayısı düşük olduğu için tarımsal mekanizasyona sahip olanların oranı da düşüktür. Ancak kuşaklar birlikte alındığında kuşaklar arasında anlamlı farklılık bulunmamaktadır. Özellikle traktör kullanımını ikinci kuşakta oldukça yüksektir. Benzer yapı Gaziantep köylerinde yapılan araştırmada (Davran ve ark. 2017a) da saptanmıştır. Araştırma alanında tarımsal kredi kullanımı ile tarımsal sigorta yaptırma durumları da incelenmiştir. Buna göre tarımsal kredi kullanmayanların oranı birinci (%81.0) ve üçüncü kuşakta (%95.5) oldukça yüksek düzeydeyken, ikinci kuşağın yaklaşık yarısı (%45.0) tarımsal amaçlı kredi kullanmamaktadır. Tarımsal amaçlı sigorta yaptıranların oranı ilk iki kuşakta oldukça düşük olup; üçüncü kuşakta ise sigorta yaptıran bulunmamaktadır. Üreticiler tarımsal kredi kullanmama nedenlerini, kredi karşılığında gösterilecek teminatlarının yetersizliği ve borç yapmak istememeleri ile açıklamışlardır. Tarımsal sigorta yaptırmamalarının nedenini ise ekonomik yetersizlikleri ve alışkanlıklarının olmaması ile açıklamışlardır. Tarımsal organizasyonlara üyelik açısından tarımsal kooperatifler ve ziraat odası incelenmiştir. Her üç kuşakta da tarımsal kooperatiflere üyelik oldukça düşüktür. Ziraat odası için de üyelik düzeyi çok yüksek olmayıp; birinci ve ikinci kuşağın üçte ikisinden fazlası, üçüncü kuşağın ise %90.9’u ziraat odalarına üye değildir.

Çizelge 5. Kuşaklara göre tarımsal yapı

Göstergeler	I.Kuşak	II.Kuşak	III.Kuşak	Türkiye değeri(%)	Kruskall Wallis Test Sonucu
Arazi tasarruf şekli (%)	N=100	N=100	N=22		
Mülk	38.0	36.0	4.5	97.8	.870
Kira	21.0	25.0	--	1.6	.905
Ortak	41.0	39.0	95.5	0.40	.972
Sulu tarım durumu (%)	71.6	74.5	80.2		.326
Ortalama arazi genişliği (da)	57.9	45.8	56.8	61.0	.405
Ortalama parça sayısı (adet)	2.42	2.45	2.28	2-5	.703
Arazi kiralama İsteği (%)	N=100	N=100	N=22		.000
Kesinlikle Karşı	45.0	35.0	13.6		
Kesinlikle Taraftar	34.0	50.0	31.8		
Bilmiyor	21.0	15.0	54.5		
Tarıma Yatırım Yapmak İsteyenler (%)	N=79	N=75	N=14		.162
Bitkisel üretim	25.3	9.3	14.3		
Hayvansal üretim	12.7	22.7	--		
Arazi Satın Alma	53.2	57.3	63.3		
Bilmiyor	8.8	10.7	21.4		
Tarıma yatırım yapmak istemeyenler (%)	N=21	N=25	N=8		1.000
	21.0	25.0	36.4		
Mekanizasyon Düzeyi (%)	N=100	N=100	N=22		.000
Toplamda					
Traktöre sahip olanlar	54.0	82.0	31.8		
Pulluğa sahip olanlar	45.0	69.0	18.2		
Tırmığa sahip olanlar	34.0	57.0	13.6		
Diskaroya sahip olanlar	7.0	20.0	9.1		
Bıçerdövere sahip olanlar	6.0	3.0	4.5		
Tarımsal Kredi Kullanmayanlar (%)	81.0	45.0	95.5		
Tarımsal Sigorta Yapmayanlar (%)	96.0	93.0	100.0		
Tarımsal Kooperatiflere Üye Olmayanlar(%)	97.0	85.0	95.5		
Ziraat Odasına Üye Olmayanlar (%)	68.0	65.0	90.9		

Araştırma alanında yetiştirilen ürünler sulu tarımla birlikte değişmiş ve yoğun olarak üretilen mercimek, buğday ve arpanın üretimi azalarak daha yüksek gelirli ürünler olan mısır ve pamuk gibi ürünlere geçiş olmuştur. Sönmez (2012) tarafından araştırma alanında yapılan çalışmada, 1990'lı yıllarda yapılan kuru tarım nedeniyle mercimek, buğday ve arpa

üretiminin yaygın olduğu vurgulanmış ancak sulu tarımla birlikte pamuk ve mısır gibi ürünlere geçiş olduğu saptanmıştır. Yine aynı çalışmada buğdayın halen önemini koruduğu, buğdayın pamukla dönüşümlü, mısırla ise rotasyon usulü ekildiği için buğday alanlarında nohut ve mercimek gibi ciddi düşüşler yaşanmadığı belirtilmiştir. Tarafımızdan yapılan

çalışmada da görüşülen birinci ve ikinci kuşak üreticiler yaklaşık 30-40 yıl öncesinde araştırma alanında ağırlıklı olarak mercimek ürettiklerini, ancak sulama ile birlikte şu anda ağırlıklı olarak mısır, buğday ve arpa üretimi yaptıklarını ifade etmişlerdir.

Hasat ve tarımsal pazarlama

Araştırma alanında kullanılan pazarlama kanalları ile hasat ve pazarlama sorunları açısından kuşaklararası anlamlı farklılık bulunmamaktadır. Konuyla ilgili veriler Çizelge 6'da verilmiştir. Buna göre her üç kuşak için en önemli pazarlama kanalı

öncelikle komisyoncular ve ikinci olarak tüccarlardan oluşmaktadır. Kabala ürün satışı da üçüncü önemli pazarlama kanalıdır. Hasat sorunları yine her üç kuşak için benzer özellikte olup sırasıyla düşük verim, elektrik masrafı ve su yetersizliği, bitkisel hastalıklar ve yetersiz mekanizasyondan oluşmaktadır. Her üç kuşak için en önemli pazarlama sorunları ise pazarlama kanallarının yetersizliği, düşük ürün fiyatları ve satıştan sonra üreticinin parasını geç tahsil edebilmesi olarak açıklanmıştır.

Çizelge 6. Kuşaklara göre pazarlama kanalları, hasat ve tarımsal pazarlama sorunları (%)

Göstergeler	I.Kuşak N=100	II.Kuşak N=100	III.Kuşak N=22	Kruskall Wallis Test Sonucu
Pazarlama Kanalı				.667
Kooperatif	6.0	9.0	4.6	
Tüccar	31.0	35.0	31.8	
Komisyoncu	47.0	39.0	40.9	
Kabala	12.0	15.0	13.6	
Yukarıdakilerden bir kaçı	4.0	2.0	9.1	
Hasat Sorunları				.913
Tarımsal mekanizasyon yetersizliği	16.0	16.0	13.6	
Düşük Verim	35.0	36.0	40.9	
Bitkisel Hastalıklar	18.0	19.0	18.2	
Elektrik ve su	19.0	21.0	22.7	
Diğer	12.0	8.0	4.6	
Pazarlama Sorunları				.940
Pazarlayacak kişi ve kurumların yetersizliği	40.0	40.0	40.9	
Paranın geç tahsil edilmesi	25.0	20.0	27.3	
Düşük ürün fiyatı	35.0	40.0	31.8	

SONUÇ ve ÖNERİLER

Bu makalede Mardin ili Kızıltepe ovası köyleri özelinde tarımsal ve toplumsal değişme eğilimlerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaca bağlı olarak altı köyde yaşayan çiftçilerin tarımsal ve toplumsal yapı özellikleri kuşaklararası incelenmiştir. Araştırma alanında yapılan inceleme sonucunda tarımsal ve toplumsal yapıda, orta vadede, önemli değişimler olduğu, geleneksel ve modern unsurların bir arada yaşadığı söylenebilir. Araştırma sonuçları toplumsal ve tarımsal yapı için aşağıda ayrı ayrı verilmiştir.

Toplumsal Yapı

Toplumsal yapı açısından, hemen hemen tüm sosyo-demografik göstergelerde kuşaklar açısından önemli değişimler bulunmaktadır. Sosyo-demografik yapı ile ilgili olarak yapılan istatistiksel analizlerde, doğum yeri ve yakın akraba evliliği hariç, incelenen tüm değişkenlerde birinci kuşaktan üçüncü kuşağa doğru anlamlı değişimler olduğu saptanmıştır. Özellikle birinci kuşaktan üçüncü kuşağa çekirdek aile oranının artması, ilk evlilik yaşının yaklaşık 4 yaş yükselmesi, aile başına çocuk sayısının azalması ve akraba evliliği

oranının düşmesi önemli değişimlerdir. Bu konuda özellikle cumhuriyet döneminde uygulanan eğitim, aile planlaması vb. politikaların önemli etkisi olduğu söylenebilir. Üçüncü kuşakta gözlenen bu değişimlerin en önemli nedeni evlilik yaşının yükselmesi ile birlikte çocuk sayısının da azalmasıdır. Gençler ne kadar geç evlenirlerse çocuk sayısı da o ölçüde azalmaktadır. Türkiye nüfusunun yüksekliği dikkate alındığında bu oldukça önemli bir değişimdir. Siyasete katılma eğilimi her üç kuşak için de araştırma alanında oldukça düşük olup, kırsal toplumlarda çok arzu edilen bir durum olmama özelliğini sürdürmektedir. Soysal (1998) tarafından Adana köylerinde yapılan bir çalışmada gençler incelenmiş ve gençlerin politika ile ilgili olmadıkları saptanmıştır. Araştırma alanında geleceğe dönük beklentiler kuşakların yaşlarıyla oldukça bağlantılı bir durum sergilemektedir. Buna göre birinci kuşakta, yani yaşlılarda, hac beklentisi, orta yaşlı ikinci kuşakta şehre yerleşme ve torun sahipliği, genç olan üçüncü kuşakta ise evlilik, şehre yerleşme ve çocuk beklentisi bulunmaktadır. Sonuç olarak araştırma alanındaki ailelerin/kuşakların 1950'li yıllardan günümüze, kırsal alanda değişik kurumlar tarafından uygulanan kırsal kalkınma içerikli çalışmalarından etkilendikleri ve değiştikleri söylenebilir. Nitekim Subaşı (2002) toplumsal yapının prototipi- sayılabilecek ailenin, ortaya çıkan her düzeyde değişim ve farklılaşmanın belki de ilk mekânsal merkezi olarak dışsal etkileşimlere açık konuma sahip olacağını ifade etmiştir. Araştırma alanında toplumsal yapı açısından genel olarak birinci kuşaktan üçüncü kuşağa geleneksel yapının değiştiği söylenebilir.

Tarımsal Yapı

Araştırma alanında sosyo-demografik yapıda olduğu kadar tarımsal yapı açısından da kuşaklararası önemli değişimler meydana gelmiştir. Genç kuşağın tarımı bırakma eğiliminin yüksek olması, araştırmanın ana tezlerinden biri olan tarımı terk etme eğiliminin yüksekliğini ortaya

koyması açısından oldukça önemlidir. Üçüncü kuşağa doğru artış gösteren tarımsal faaliyetlerden uzaklaşma eğilimi ve şehre yerleşme isteği (%83.3) tarımsal üretimin geleceği ve tarımsal arazilerin el değiştirmesi ve/veya parçalanması açısından özellikle değerlendirilmesi gereken bir konudur. Üçüncü kuşağın tarıma ilgi göstermemesi ve eğitimlerine devam etmeleri nedeniyle araştırma alanında ortalama çiftçi yaşı da yükselmiştir. Türkiye'de yapılan diğer çalışmalarda da (Kantar, 2000; Terin ve Ateş, 2010; Bıçkı, 2011a; Anonim, 2013; Keleş, 2015; Davran ve ark., 2017a; Yıldırım ve Akın, 2017; Laçın, 2020; Varoğlu ve Turhan, 2021) ortalama çiftçi yaşının yükseldiği saptanmıştır. Bu olgunun arkasında ise sadece gençlerin tarıma ilgisinin olmaması değil aynı zamanda tarımın, özellikle son yıllarda, değer kaybetmesi ve itibarsızlaştırılması da etkilidir. İşletmelerin sahip olduğu ortalama arazi genişliğinde ikinci ve üçüncü kuşağa doğru bir azalma söz konusudur. Bu konu hem miras yoluyla parçalanma, hem de şehre göçle tarım arazilerinin satılması sonucunda meydana gelmektedir. Özellikle uygulanan tarım politikaları ve genç kuşağın tarımı bırakma eğilimi bu değerlerin azalmasında oldukça etkilidir. Sahip olunan mekanizasyon düzeyi ise birinci kuşaktan ikinci kuşağa önemli düzeyde değişen bir göstergedir. Üçüncü kuşağın önemli bir kısmının öğrenci olması ve tarımı tercih etmemesi nedeniyle bu gelişme henüz üçüncü kuşağa yansımamıştır. Özellikle sabandan traktöre geçişte, 1950'li yıllardan sonra uygulanan kırsal kalkınma politikalarının önemli etkisi bulunmaktadır. Bunlar arasında Türkiye'nin yeniden yapılandırılmasını sağlayan Marshall Planı da önemlidir (Akpınar ve ark., 2013). Araştırma alanında tarımsal sigorta yaptırma durumu açısından önemli bir değişim görülmektedir. Gaziantep'te antepfıstığı üreten işletmelerde yapılan bir çalışmada (Davran ve ark. 2017a) ise kuşaklararası sigorta yaptırma oranının arttığı gözlenmiştir.

Tarımsal kredi açısından ise ikinci kuşakta tarımsal kredi kullananların oranında artış görülmektedir. Kredi kullanma ve sigorta yaptırma durumunun yetersizliği aslında alışkanlıktan ziyade, üreticilerin maddi kaynaklarının yetersiz olması, düşük arazi genişliği, teminat gösterecek mülk arazinin yetersizliği vb. faktörlerle bağlantılı bir konudur. Araştırma alanında tarımsal örgütlere üyelik konusunda da olumlu bir gelişme görülmemektedir. Diğer taraftan, örgütlenmeye bağlı olarak hasat ve pazarlama sorunları da yaşanmaktadır. Tarımda ve toplumsal yaşamda örgütlenememe aslında genel olarak Türk toplum yapısının bir sorunudur. Nitekim Soysal (1998) örgütlenme ile ilgili olarak sermaye yetersizliği vb. teknik kısıtlar yanında, kırsal toplumların örgütlenmeye olan olumsuz bakışlarının da etkili olduğunu belirtmiştir. Araştırma alanında pazarlama kanalı olarak yaygın bir şekilde komisyoncular kullanılmaktadır. Birinci kuşaktan üçüncü kuşağa gerek pazarlama kanallarının gerekse hasat ve pazarlama sorunlarının benzer yapıya sahip olmasının, mevcut pazar şartlarının ve tarım politikalarının etkisi ile üreticilerdeki düşük örgütlenme düzeyine bağlı olarak oluştuğu söylenebilir. Bu çalışmada tarımsal yapı açısından elde edilen en önemli bulgu, üçüncü kuşağın tarımdan uzaklaşması ve tarım dışında çalışmaya eğilim göstermesi olarak saptanmıştır. Üçüncü kuşağın, diğer bir ifadeyle gençlerin bu eğilimi, Türkiye’de yapılan benzer çalışmalarda da (Davran ve Bektaş, 2010; Bıçkı,2011a; Bıçkı,2011b; Davran ve ark., 2017a; Davran ve ark., 2017b) saptanmıştır. Yaklaşık yarısı öğrenci olan üçüncü kuşak, eğitimlerine devam edememeleri veya tarım dışı istihdam imkânlarına sahip olamamaları halinde “gizli işsiz” olarak çiftçiliğe devam edecek olmaları nedeniyle oldukça önemlidir. Bunun dışında araştırma alanında sulu tarıma bağlı olarak değişen ürün deseni ve tarımsal sulamaya olan talep ve aşırı sulamaya bağlı tuzluluk sorunları, suyun sürdürülebilir kullanımı açısından dikkatle değerlendirilmesi gereken bir

konudur. Tarımsal yapıda meydana gelen bu değişimlere bağlı olarak, araştırma alanında tarımın sürdürülebilirliğinin, üçüncü kuşağın eğitim kazanımlarına, tarım dışı iş imkânlarına ve uygulanan tarım politikalarına bağlı olarak şekilleneceği söylenebilir. Tarımsal yapı açısından araştırma alanında sulu tarımla birlikte geleneksel üretim yöntemlerinin değiştiği görülmekle birlikte yukarıda bahsedilen sorunlar nedeniyle çok olumlu bir değişim yaşandığı söylemek mümkün değildir. Uygulanan tarımsal politikaların üreticiyi kırsalda tutmaya yetmemesi, tarımsal kazançların düşük olması gibi nedenlerle tarımsal yapıda arzu edilen değişimlerin yaşandığını söylemek zordur.

ÖNERİLER

Elde edilen bulgular ışığında yapılabilecek öneriler ise ağırlıklı olarak tarım politikaları ile ilgili olacaktır. Çünkü üçüncü kuşağın tarımsal faaliyetlere devam etmeleri, alabilecekleri eğitimin niteliğine ve tarım politikalarına bağlı olarak şekillenecektir. Tarım politikaları tarımı özendirici duruma geldiği takdirde üçüncü kuşak eğitime devam etse bile, üniversite eğitiminde tarımla ilgili bölümleri/ziraat fakültelerini seçebilecektir. Ya da cazip üretim ve pazarlama imkânları nedeniyle tarımı terk etmeyecek; tarım ve tarım dışı iş imkânlarını birlikte yürütebilecektir. Bu konu özellikle kente göçün önlenmesinde, yerinde kalkınma sağlanmasında, tarımın geleceğini ve sürdürülebilirliğini korumada, toprak parçalanmasının önüne geçmede ve bölge ekonomisinin korunmasında oldukça önemli olacaktır. Bu araştırma sonucunda, tarımsal ve toplumsal yapıdaki değişimlerin ortaya konabilmesi için yapılan kuşaklararası görüşmeler sonucu, yaklaşık 70 yıllık bir süreç içinde üç kuşak incelenmiş ve değişimlerin yönü ortaya konmuştur. Kırsal alanda uygulanan kırsal kalkınma ve tarımsal politika araçlarının başarılı olması ve bu araçların gerek toplumsal gerekse tarımsal değişim eğilimlerine doğru cevaplar verebilmesi için kuşaklararası analizi içeren toplumsal

değişme çalışmalarının daha geniş ölçekli alanlarda yapılması da bu kapsamda önerilebilecek bir konudur.

AÇIKLAMA

Bu çalışma 18-20 Ekim 2019 tarihleri arasında Hatay'da düzenlenen Akdeniz 2. Uluslararası Uygulamalı Bilimler Kongresinde sözlü bildiri (özet) olarak sunulmuştur.

KAYNAKLAR

Akpınar, A., Karkıner, N., Yaylacı, F., Karakuş, M., Göktuna-Yaylacı, F. 2013. Sosyoloji-II (Edt: Prof.Dr. Bilban Kartal). Anadolu Üniversitesi Yayını No:2880. Açıköğretim Fakültesi Yayını No:1837. ISBN:978-975-06-15-43-6. I. Baskı. Eskişehir.

Akşit, B. 1985. Köy, kasaba ve kentlerde toplumsal değişme. Turhan Kitabevi. Ankara

Anonim, 2013. Trakya kalkınma ajansı çiftçi algısı analizi. Kantitatif Rapor-Anket Çalışması. www.trakya2023.com/uploads/docs/0909201337QcdT.pdf adresinden edinilmiştir.

Anonim, 2017. <http://www3.kalkinma.gov.tr/PortalDesign/PortalControls/WebIcerikGosterim.aspx?Enc=83D5A6FF03C7B4FC5DF1B887233CC85A>.

Anonim, 2019. <https://www.drdatastats.com/turkiye-hanehalki-buyuklugu-haritasi-2017-yılı> (Erişim tarihi: 28.10.2019)

Bıçkı, D. 2011a. Geleceğin kentte inşası: Çanakkale kırsalında göç eğilimleri. Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Dergisi, 16(3): 149-169.

Bıçkı, D. 2011b. Türkiye kırsalında yoksulluk sorunu: Çanakkale Kocalar köyü örneği. Uludağ Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, XXX (1): 161-180.

Boyraz, A. 2021. İçgöç olgusunun kırsal gençlik üzerinden sosyo-ekonomik analizi: Toros dağ köyleri örneği. Yüksek Lisans Tezi, Ç.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, 128 s.

Boyraz, A., Kantar-Davran, M. 2021. İç göç ve kırsal gençlik: Toros dağ köyleri örneği. Journal of Social and Humanities Sciences Research, 8(69): 1130-1138.

Çelik, M.A., Sönmez, M.E. 2013. Kızıltepe ilçesinin tarımsal yapısındaki değişimlerin MODIS NDVI verileri kullanılarak izlenmesi ve incelenmesi. Marmara Coğrafya Dergisi Sayı: 27, Ocak - 2013, ISSN:1303-2429, S:262-281, İstanbul. <http://www.marmaracografya.com>

Davran, M.K., Bektaş, F. 2010. Muhacir, Arap ve Türkmen köylerinde yaşayan kadın nüfusun sosyo-demografik göstergeler açısından kuşaklararası değişimi. I. Ulusal Nüfusbilim Kongresi, Mart 2010, Ankara

Davran, M.K., Özalp, B., Yurt, B., Yıldız, F., Fırat, H. 2017a. Antep fıstığı üreten işletmelerde tarımsal ve toplumsal değişme: Gaziantep ili örneği. Tarım Ekonomisi Dergisi, 23(2): 299-309.

Davran, M.K., Özalp B., Tok N., Öztornacı B. 2017b. Türkiye'de kırsal gençlik açısından istihdam ve tarımsal istihdamın geleceği. Gençlik Araştırmaları Dergisi, s.169-189. Doğan, İ. 2007. Sosyoloji: kavramlar ve sorunlar, Ankara: Pegem Yayıncılık.

Gökçe, B. 1976. Gecekondu gençliği. Hacettepe Üniversitesi Yayınları C-15. Ankara.

Hesapçıoğlu, M. 1997. Bilgi toplumunda eğitim ve okulun geleceğine ilişkin düşünceler. Yeni Türkiye Dergisi: 20-28.

Kantar, M. 2000. Adana il merkezinde ve kırsal alanında yaşayarak tarımsal faaliyetlerine devam eden ailelerde toplumsal yapı ve toplumsal cinsiyet. Doktora Tezi, Ç.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, Kod No:561, Adana.

Keleş, İ. 2015. Çumra ilçesi tarım işletmelerinin tarımsal yapısı ve mekanizasyon düzeyinin belirlenmesi. Yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Makinaları ve Teknolojileri Mühendisliği Anabilim Dalı, s.60 <http://acikerisim.selcuk.edu.tr/8080/xmloi/bitstream/handle/123456789/4647/409855.pdf?sequence=1> adresinden edinilmiştir.

Keskinkılıç, A.Ö., Davran, M.K. 2018. Türk, Muhacir ve Arap köylerinde yaşayan kadınların tarımsal yapı özelliklerinde

kuşaklar arası değişme: Adana ili örneği, Journal of Social And Humanities Sciences Research (JSHSR), 5(31): 4580-4597.

Kıray, M.B. 1998. Değişen toplum yapısı, toplu eserleri 3. Bağlam Yayınları İnceleme Araştırma 78. I. Basım. İstanbul. 146 s.

Kongar, E. 1981. Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Kongar, E. 1995. Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği. Büyük Fikir Kitapları Dizisi 41. 6. Basım. Remzi Kitabevi. İstanbul. 460 s.

Laçın, M. 2020. The current state of the bilecik agricultural enterprises. ISPEC Journal of Agricultural Sciences, 4(3): 671-692.

Marshall, G. 1999. Sosyoloji Sözlüğü (2.Baskı). Bilim ve Sanat Yayınları. Ankara.

Merter, F. 1990. 1950-1988 Yılları Arasında Köy Ailesinde Meydana Gelen Değişmeler: Malatya Örneği. Aile Araştırma Kurumu Yayınları. Ankara

Nakip, M. 2005. Pazarlama Araştırmalarına Giriş (SPSS Destekli). Seçkin Yayınları.

Rostow, W.W. 1966. İktisadi Gelişmenin Merhaleleri: Komünist Olmayan Bir Manifesto. (Çev: E. Güngör).

Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Devlet kitapları

Soysal, M.1998. Köy Sosyolojisi. Ç.Ü.Z.F. Genel yayın No: 211. Ders Kitapları Yayın No: A-66. 1. Baskı. Adana.160s.

Sönmez, M. E. 2012. Kızıltepe ilçesinde bitkisel ürün deseninde meydana gelen değişimler ve olası olumsuz sonuçları. Coğrafi Bilimler Dergisi, 10 (1): 39-62

Subası, N. (2002). Toplumsal Değişme, Aile ve Yeni Risk Alanları, [http://necdetsubasi.com/bildiriler/11-toplumsal-degisme-aile-ve-yeni-risk-alanlari,%20\(26\)](http://necdetsubasi.com/bildiriler/11-toplumsal-degisme-aile-ve-yeni-risk-alanlari,%20(26)Erişim tarihi: 07.09.2021) Erişim tarihi: 07.09.2021.

Terin, M., Ateş, H.Ç. 2010. Çiftçilerin örgütlenme düzeyi ve örgütlerden beklentileri üzerine bir araştırma: Van ili örneği. Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, 47 (3): 265-274

Türkdoğan, O. 2006. Türkiye’de Köy Sosyolojisi (Edt: Deniz Saraç). IQ Kültür Sanat Yayıncılık:192. Araştırma-İnceleme Dizisi: 150. ISBN:975-255-089-4. I. Baskı. İstanbul. 880s.

Varoğlu,S.T., Turhan, Ş., 2021. Current status of agricultural producers in ığdır province, ISPEC Journal of Agr. Sciences 5(1): 127-135.

Yıldırım, Ç., Akın, T. 2017. Akıllı Köy, Tarımsal Sorunlara Bilişim Çözümleri. www.tabit.com.tr adresinden edinilmiştir.